

УДК 81'276.3 – 055.6=111

Р.В. Боднар,
кандидат філологічних наук, доцент
(Хмельницький національний університет)

СОЦІОЛЕКТ ПІДЛІТКІВ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ЦІННІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Стаття присвячена аналізу соціолекту підлітків з погляду віддзеркалення в ньому культуроспецифічних норм і цінностей, що домінують у молодіжному середовищі та визначають мотивацію їх мовленнєвої поведінки. Виділено низку ЛСП, складові елементи яких є відображенням матеріальних, гедоністичних, моральних, естетичних та пізнавальних цінностей підліткового лінгвосоціуму.

Вивчення природи соціальних діалектів є одним із аспектів широкомасштабного дослідження функціонування мови в суспільстві, в основі якого лежить концепція про мову як соціальне явище, соціальний чинник якого визначає структуру, розвиток та існування мови.

Мова, якою послуговується молоде покоління, привернула до себе увагу мовознавців ще у 20-30-х роках ХХ століття (Є.Д. Поливанов). До початку 80-х років минулого століття молодіжний соціолект вивчався переважно в аспекті протиставлення його літературній мові. Основну увагу мовознавці зосереджували на вивченні лексичних та ідіоматичних одиниць, на аналізі семантичних і лексичних моделей словотвору, що використовувалися молоддю для створення нових соціально-маркованих мовних одиниць (М.М. Копиленко, Е.В. Розен, Л.І. Скворцов).

На сучасному етапі дослідження молодіжного соціолекту наголошується на необхідності вивчати його з урахуванням цілої низки факторів: соціального оточення мовців, ситуації спілкування, соціального статусу сім'ї молодих людей та соціокультурної орієнтації молоді. Нові методи соціолінгвістичних досліджень уможливають виявлення тісного зв'язку між мовою молоді та соціальними змінами, що відбуваються в суспільстві.

Метою цього дослідження є аналіз впливу цінностей, що домінують у молодіжному соціумі, на мову підлітків, оскільки система ціннісних орієнтацій мовного колективу формує не тільки основу мотивації їх ставлення до себе, до інших людей та до навколишнього світу, але й визначає їх мовленнєву поведінку.

Ціннісні орієнтації мовного колективу відображаються в його ціннісній картині світу як упорядкованій системі оціночних суджень про світ, що його оточує [1: 114]. Як детермінанти особистісного розвитку цінності залишаються дієвими впродовж усього життєвого шляху людини. Однак саме на етапі юності їхня дієвість значно зростає, оскільки їх опанування відбувається завдяки посиленню ролі самоактивності індивіда в цьому процесі [2: 41].

Фактичний матеріал дослідження складають словники американського та британського підліткового сленгу, розміщені в Інтернеті [3; 4; 5], Інтернет-публікації з проблеми дослідження [6], а також корпус спонтанного мовлення британських підлітків [7].

Аналіз фактичного матеріалу дає підстави стверджувати, що соціолект підлітків репрезентує сферу інтересів його носіїв та їхні ціннісні орієнтації. У першу чергу це матеріальні, гедоністичні, моральні та естетичні цінності, на базі яких формуються світоглядні цінності підлітків.

Свідченням значної уваги підлітків до таких життєво-побутових проблем, як добробут та матеріальний статок, є низка лексичних одиниць, що структурують лексико-семантичне поле (ЛСП) "Матеріальні цінності". Це, в першу чергу, слова зі спільним інваріантним значенням "гроші" (*bank, benjamins, bones, cheddar, cheese, chips, dead presidents, duckets, ends, grain, grip, k, scrilla / scrill, luka / lookah, Queens Head* etc.). Важливість значення грошей у житті людини та підлітка зокрема промовисто засвідчує акронім на позначення грошей *CREAM (cash rules everything around me)*. До зазначеного ЛСП належать також сленгові номінації на позначення ставлення людей до грошей, наприклад, марнотратства (*ball*), а також назви осіб, схильних до марнотратства (*balla'*), осіб, що потрапили у фінансову скруту (*brizoke, cashed/cashed out*) та осіб, а саме жінок, що використовують інших заради грошей (*gold digging ho*).

Входження підлітків у дорослий світ відбувається через приміряння до себе дорослих форм поведінки. За ідеальний спосіб "дорослішання" вони обирають гедоністично-спрямовані форми девіантної поведінки, що фіксують у культурі межу між дорослим і дитиною: паління, алкоголь, секс. Необхідно зазначити, що "в сучасній соціокультурній ситуації захоплення палінням та міцними напоями, у принципі, вже не оцінюється найближчим соціальним оточенням як девіація: ставлення однокласників та дорослих до подібної поведінки оцінюється як нормальне" [8: 17-18]. Однак сленгізмів на позначення алкогольних напоїв у лексиконі підлітків небагато: *8 ball* (лікер Malt або Old English 800, популярний алкогольний напій), *40s* (пляшка пива місткістю 40 унцій), *Richard Gere* (пиво) та *booze* (узагальнена назва алкогольного напою). Значно більше у дослідженому соціолекті сленгових номінацій, що описують фізичний та емоційний стан людини, спричинений вживанням наркотиків та алкоголю. Це радше зумовлено не схильністю підлітків до пияцтва, а включенням

алкогольної субкультури у сміхову культуру як таку: людина у стані сп'яніння, похмілля тощо викликає іронію, глузування. Так, на позначення стану алкогольного чи наркотичного збудження підлітки послуговуються сленгізмами *baked, faded, folded, housed, keyed, lick, raw, rollin', sauced, twisted, sloshed, sledged, wasted, tripped* тощо. Інтерес підлітків до паління відображається у низці сленгових номінацій на позначення цигарок та недопалків – *square, butt, fag*.

Підвищений інтерес підлітки також проявляють до сфери інтимних стосунків, що, відповідно, знайшло своє відображення у соціолекті. Докладна структурованість та активність ЛСП "Секс" зумовлені тим, що сексуальна сфера – потужний емоційний фактор в екзистенції людини взагалі й підлітка зокрема. Ця сфера у своїй загальномовній репрезентації зазвичай представлена евфемізмами та вторинними номінаціями, які видозмінюються у сленговій субкультурі.

Зазначене ЛСП у соціолекті підлітків представлене дієсловами на позначення флірту (*to bag, floss, shark*) та статевого акту (*bone, hit it, pump it up, sticking it, tap*), назвами осіб нетрадиційної статевої орієнтації (*battyman, faggot, lezzypal, poof, poofster*) та найменуваннями різних способів одержання сексуального збудження та / чи задоволення (*booty call, 210, BJ, bugger, toss off*).

Помітне місце у сфері гедоністичних чинників молодіжного, в тому числі й підліткового, буття займають наркотики. Першими препаратами, з яких підлітки починають "знайомство" з наркотиками, є так звані "легкі" наркотики, тому більшість наркожаргонних слів, що функціонують у соціолекті підлітків, називають марихуану та її різновиди (*bud, cheba, chronic, green, jaba, leaf, Mary or Mary Jane, tree, Afgan blue, puff, pot, super Zippo Afghan blue, weed, dope, grass*). У лексичному значенні окремих сленгізмів присутня сема вказівки на якість: *dank* – марихуана хорошої якості, *bammer, dirty brown, reggin weed, shwagg* – марихуана поганої якості. Для зазначення вартості певної дози наркотичного зілля використовуються лексеми *dime* (доза маріхуани вартістю \$10), *dub, twamp / twomp* (доза маріхуани вартістю \$20). Назви осіб, що набули наркотичної залежності, диференціюються за типом наркотика, який вони вживають – *tweaker* (той, хто набув залежності від метиламфетамінних препаратів), *clucka* (той, хто набув залежності від кокаїну).

Ще одним фактором гедоністичного буття підлітків є дозвілля як активний відпочинок. Це пояснює те, що у мовленні підлітків помітно активізується використання лексем, що належать до лексико-семантичних субполів "Музика, танці" (*jammin' on the one* – тусуватися під музику, особливо в стилі старих тусовок Стіва Вондера, *boogie* – танцювати під швидку популярну музику) та "Вечірка" (*bang* – будь-яка вечірка, але здебільшого та, на якій присутні жінки легкої поведінки, *bashment* – крута вечірка, *rave* – дуже велика вечірка, яка проводиться в просторому приміщенні або на вулиці, відвідувачі якої танцюють та інколи вживають наркотики).

Майже всі форми активності людини, в тому числі й підлітка, так чи інакше асоціюються з моральністю або засвідчують протилежне – аморальність. Моральність особистості виявляється, переважно, в її ставленні до інших людей. Помітне місце серед моральних цінностей підлітків посідають дружба та товаришування. Свідченням цього є чи не найдовший синонімічний ряд слів вторинної номінації для найменування друга/подруги – *braw, breezy, bro, boo, dognutz, foo, G-money, money, homeboy, homegirl, home skillet, nephew, pawtna, buddy, fella* тощо.

З віком підлітки починають формувати "власні норми моралі", притаманні їхнім референтним групам, здійснюючи при цьому перевірку суспільних норм на дієвість. Відповідно, іншим структурним елементом ЛСП "Моральні цінності" є лексико-семантична група слів, які описують поведінку дітей у певному мікрокліматі. Насамперед, це дієслова, що виражають дії, спрямовані як на створення позитивного мікроклімату в колективі (жартувати – *to kid*, розважати когось – *to crack someone up*), так і на провокування суперечок і конфліктних ситуацій (глузувати з когось – *to cap, to hack, to take the mickey out of somebody, to cus, to try*, дразнити когось – *to bag on*, обдурювати – *to screw, to false*, пліткувати – *to sell woof tickets*, дратувати когось – *to set on somebody's wick*, зневажливо дивитися на когось – *to mag dawg*, провчати когось – *to learn somebody*). Негативно оцінюється й така риса міжособистісного спілкування, як набридливість (набридати комусь – *to bug somebody*, надокучлива особа – *nerd, tosser, square*). Не схвалюється підлітками підлабузництво (*creep* – підлабузник), засуджується боягузтво (*NDS* – боягуз) та висміюється нерішучість у стосунках з особою протилежної статі (*lil' boy*).

Для світосприйняття дитини в підлітковому віці значущим є поняття соціальних та етичних норм, відхилення від яких у поведінці, манерах тощо фіксується вербально як в аспекті несприйняття того, що руйнує молодіжні стереотипи, так і схвалення того, що не відповідає суспільним смакам й уподобанням. Так, у соціолекті підлітків виокремлюється ціла низка сленгових номінацій, що називають злочинні та хуліганські дії – красти (*boost, break, chalk, deebo, gank, gafel, jack, lock up, to nick*), вбивати (*bust a cap, jook, smoke*), битися (*bust someone's grill, flex, roll-up, steal, whoop*); нападати на перехожих та знімати це на мобільний телефон (*slap up*), носити зброю (*to be strapped*), втікати від поліції (*audi, audi 5.0, outie, outie 5000*), займатися шахрайством (*to con*) та інші. Через порушення дисципліни та громадського порядку підліткам інколи доводиться мати справу з правоохоронними органами. Це пояснює наявність в їхньому лексиконі низки синонімів для найменування поліцейських – *5-0, bacon, heat, po-po, rollers*.

Об'єктом вербалізації в соціолекті підлітків постає також аморальність. Свідченням цього є низка номінацій з семантичним кваліфікатором негативного оцінного спрямування "легковажна поведінка". Це сленгізми на позначення осіб, що займаються комерційним сексом (*304, man-ho, slag, slapper, tart*), осіб, схильних до романтичних стосунків з більш ніж однією людиною (*dawg, playa, tramp*), дівчат, що мають інтимні стосунки з хлопцями своїх подруг (*bopper*) та інших.

Важливе місце в системі світосприйняття молодшої людини займають естетичні цінності, які також закріплені в лексичній системі дослідженого соціолекту. Провідне місце серед них посідає відчуття краси, що асоціюється у підлітків, в основному, з вродою як рисою зовнішності людини. Так, для найменування красивої дівчини у соціолекті підлітків існують такі лексеми як *dime-piece, chassy, shorty, swawty/shatty, squirrel* тощо. Гарна зовнішність без співвіднесення з певною статтю також акцентується такими сленгізмами як *blazin, crushhot, hottie, cris, tick* тощо. Позитивно оцінюється підлітками й сексуальність – *buff, chung, jiggy, lush, trick* тощо. Гарною вони також вважають стильну особу (*woofy*). Виокремлюється й низка сленгових одиниць з протилежним значенням, тобто з семантичним компонентом "негарний" у структурі їхнього лексичного значення – *buffers, busted, beast, fly, fugly, hangin, howling, munter* тощо.

Сфера інтелектуальної діяльності людини представлена в соціолекті підлітків ЛСП "Пізнавальні цінності", у якому структурно виділяються два полюси – негативний та позитивний. За кількістю лексичних одиниць, які налічує кожен із них, домінує негативний полюс. Він представлений сленгізмами, лексичне значення яких містить сему "дурний" – *dipstick, dunce, dope, fudge, git, gormless, mutt* тощо. Некмітливість людини низько оцінюється підлітками, насамперед, не в аспекті відсутності розумових здібностей чи знань, а через повільну реакцію об'єкта номінації, його нездатність швидко відреагувати, зорієнтуватися в ситуації. Протилежна ознака людського інтелекту – кмітливість – вербально виражена у соціолекті підлітків лише одним словом – *boffin* (ерудит).

Підсумовуючи сказане, можна стверджувати, що соціолект підлітків як яскраве відображення специфіки соціального буття молоді є своєрідною лінгвістичною субкультурою підлітків, у якій в лексикалізованій формі віддзеркалені норми і цінності, що домінують у молодіжному середовищі та слугують орієнтирами для їх як невербальної, так і вербальної поведінки. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку вбачаються у вивченні функціонування лексичних одиниць виділених ЛСП у спонтанній комунікації англословних підлітків у ситуаціях повсякденного спілкування з однолітками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Крапивец Е.А. Ценностная картина мира диалектической личности (на материале экспрессивных лексических единиц) // Язык. Человек. Картина мира: Мат-лы Всерос. науч. конф. – Ч. 1. – Омск: Омский гос. ун-т, 2000. – С. 114-118.
2. Боришевський М.Й. Ціннісні орієнтації в особистісному становленні сучасної молоді // Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К., 2003. – Т. V. – Ч. 5. – С. 34-42.
3. A lexicon of teenspeak // www.news.bbc.co.uk/1/hi/magazine/4074004.stm
4. College slang around the world // www.intranet.csupomona.edu/~jasanders/slang/CSRP921.html
5. Top 20 College Slang Terms // www.intranet.csupomona.edu/~jasanders/slang/98top20.htm
6. Student slang leaves parents dazed // www.news.bbc.co.uk/1/hi/education/1060952.stm
7. The Corpus of London Teenage Language: Bergen. – CD-ROM, 2000.
8. Собкин В.С., Абросимова З.Б., Адамчук Д.В., Баранова Е.В. Проявление девиации в подростковой субкультуре // Вопросы психологии. – 2004. – № 3. – С. 3-18.

Матеріал надійшов до редакції 10.04. 2008 р.

Боднар Р.В. Социолект подростков как отражение ценностной картины мира подростков.

Статья посвящена анализу социолекта подростков с точки зрения отражения в нем культуроспецифических норм и ценностей, доминирующих в молодежной среде и определяющих мотивацию их речевого поведения. Выделено ряд ЛСП, составные элементы которых отражают материальные, гедонистические, моральные, эстетические и познавательные ценности подросткового лингвосоциума.

Bodnar R.V. The Sociolect of Teenagers as the Reflection of Teens' Value Picture of the World.

The sociolect of teenagers is viewed as the means of reflecting cultural and specific norms and values that dominate within the age-group and determine the motives of teens verbal behaviour. The article is focused on lexico-semantic fields the components of which reflect material, hedonistic, moral, aesthetic and cognitive values in teens linguocommunity.